

Boekpresentatie Sanneke van Hassel, 1 augustus 2017

Ik voel me vereerd dat ik een laudatio mag uitspreken bij de presentatie van *Stille grond*, de tweede roman van Sanneke van Hassel. En dat meen ik. Ik heb me dan ook goed voorbereid. Om mijn lofzang te voeden las ik niet alleen het boek twee keer van begin tot eind, ik ging vooral ook in Rotterdám op zoek naar duiding, de stad die het decor vormt van *Stille grond*. Dit als woord vooraf.

Sinds mijn linkernier in 2010 is verdwenen, moet ik elk jaar op controle in het Erasmus Medisch Centrum. De bijzonder amusante onderzoeken koppel ik steeds aan een bezoek aan Boijmans van Beuningen, de buurman van het ziekenhuis. Twee weken geleden was ik er weer. Mijn rechternier functioneert overigens nog prima, beter dan ooit. Ik kan dan ook iedereen die hier aanwezig is een nierdonatie van harte aanbevelen. Je wordt er bovendien aantoonbaar een Goed Mens van, dat is weer eens wat anders, en je doet er niemand kwaad mee, en ook dat is mooi meegenomen. Eudaimonia is een nobel streven, dat hadden de oude Grieken al snel in de gaten. Tot zover de eerste aanmoediging.

Terug naar het museum. Ik wandelde Boijmans binnen en stuitte bij de entree op een expositie van Rhonda Zwillinger, de Amerikaanse kunstenares die door de curator van het museum *Arizona's Woestijnkoningin* wordt genoemd. Nu zou ik een bruggetje kunnen slaan naar de ongekroonde *koningin* van het korte verhaal, maar daar wacht ik nog even mee. Er zijn betere bruggetjes te bedenken.

Ik wandelde langs de glinsterende vitrines en keek naar de barokke knutselwerkjes van Zwillinger. Je zou haar werk kitscherig kunnen noemen, met een beetje fantasie ook dadaïstisch of surrealistisch – postmodern krijg ik mijn strot niet meer uit –, maar ik denk toch dat ik voor kitscherig ga. De *Woestijnkoningin* gebruikt veel spiegeltjes en kraaltjes, en daar moet je van houden, zal ik maar zeggen. Bovendien wil ik zo voorzichtig mogelijk met mijn

netvlies omspringen, de transplantatie daarvan staat immers nog in de kinderschoenen.

Op het glas van een van de vitrines stond een belangrijk motto van Zwilling afgedrukt: 'Less is a bore'. En dáár is het bruggetje! Toen ik die nogal schreeuwerige uitspraak zag hangen bij een door de Woestijnkoningin van met op straat gevonden lapjes stof in elkaar genaaid en vervolgens fantasievol gebatikt en met gouddraad opgeleukt carnavalskostuum, moest ik aan de nieuwe roman van Sanneke van Hassel denken. 'Less is a bore'. Begrijp me niet verkeerd, *Stille grond* is alles behalve saai, maar daarover zo meteen meer.

Maarten 't Hart schreef in zijn dagboek dat hij in 1999 voor Privédomein bijhield het volgende: 'Mooi schrijven in van dat bevallige, behaagzieke sierproza "als van een deerne die zich voor geld in lokkend postuur stelt" zoals Multatuli zo treffend zegt. Vandaag de dag geldt dat als het summum van literair kunnen. Van dat proza zoals Modiano of Italo Calvino het geschreven hebben. Of Cees Nooteboom en Adriaan van Dis. Waarbij de schrijver op elke bladzijde demonstreert welk een zeldzaam broze en zuivere gevoeligheid hij van zijn schepper heeft meegekregen.' Einde citaat. *More is soms less*.

Ik wandel nog even verder door Boijmans Van Beuningen.

Op de eerste verdieping kwam ik opnieuw een expositie tegen die me aan de roman van Sanneke deed denken. *The Magnetic North & The Idea of Freedom* van Sylvie Zijlmans en Hewald Jongenelis. Ze werken vanuit Amsterdam-Noord en koppelen lokale problemen aan grote thema's als vrijheid, solidariteit en vluchtelingen. Samen met de buurtbewoners maakten ze een immense installatie en die staat dus tijdelijk in het museum. En dan nu het tweede bruggetje.

Ook Sanneke houdt het in haar sociaal geëngageerde roman klein en toont daarmee het grote. Pars pro toto. Ze schetst een miniatuurversie van Nederland. Het werk van Zijlmans en Jongenelis vind ik overigens toch niet helemaal

geslaagd. Het is te activistisch, te teatraal en te schreeuwerig. De installatie pompt zichzelf op – nee, blaast zichzelf op, zij kan elk moment ontploffen. Dreigingsniveau vier, misschien zelfs wel vijf. Het kleine mag niet klein blijven. Dat pakt Sanneke in haar boek toch net even anders aan.

Jullie begrijpen inmiddels waar ik naartoe wil. Sanneke heeft een sereen en sober boek geschreven over de tijd waarin we leven. En dat boek speelt zich af in Rotterdam, toch ook min of meer een pars pro toto en tegelijkertijd een totum pro parte, Rotterdam is immers een ambitieuze stad.

Ik noem het boek sereen en sober. In de oren van Zwillinger klinkt dat wellicht als een belediging, maar ik bedoel het als een compliment. Ik zal een paar voorbeelden geven waarin de evocatieve kracht van Sanneke's frugale schrijfstijl zichtbaar wordt.

Landa, de protagonist, net moeder geworden, worstelt met het leven. Dat motief wordt door Sanneke niet in een met schetterende motto's versierde etalage gezet, maar uiterst subtiel over het voetlicht gebracht. Ik citeer een passage: 'Als ze alleen is belt ze soms de Bezorgbeer. Binnen een halfuur staat er een jongen met een doos spareribs. Een keer had ze die binnengevraagd. Hij weigerde beleefd, maar zijn lachje en de twijfel in zijn ogen hadden haar goed gedaan.' Einde citaat. *Zijn lachje en de twijfel in zijn ogen hadden haar goed gedaan.* Dat bijzinnetje is ijzersterk.

Landa's man wordt ook op een indirecte, bijna achteloze wijze gekarakteriseerd. Ik citeer opnieuw. 'Leon heeft genoeg werk, hij krijgt steeds nieuwe opdrachten, vrijwel elk bedrijf is op zoek naar een veranderingsmanager.' Einde citaat. Het opportunisme van de man wordt gekoppeld aan een decadente samenleving op drift. En dat in één zin.

Een laatste voorbeeld, maar ik zou er zo nog enkele tientallen willen en kunnen citeren. In de roman speelt de sociaal cultureel werker Johannes een

belangrijke rol, hij loopt als een slagader door *Stille grond* heen, of misschien kan ik beter zeggen: hij wandelt er doorheen, in een rustig, bedachtzaam tempo. Over Johannes schrijft Sanneke het volgende: ‘Dat je pas mens bent als je door een ander wordt waargenomen, zoals hij tijdens zijn studie ooit las, heeft met al het cameratoezicht een nieuwe betekenis gekregen.’ Einde citaat. Idealisme en tragiek gaan hand in hand, hebben elkaar misschien zelfs wel nodig.

De drie citaten zou ik als volgt willen samenvatten: veel inhoud met weinig woorden. Sanneke van Hassel is de koningin van de bijzinnetjes.

Wat me aan het boek ook bijzonder goed bevalt, is dat het in de tegenwoordige tijd is geschreven. Als lezer ben je direct bij de handeling betrokken, je krijgt geen oude koek voorgeschoteld. Het hanteren van verleden tijd draagt het gevaar in zich dat de schrijver op een barokke manier de gebeurtenissen wil beschrijven. Reflectie gaat vaak gepaard met het kwistig knippen in het parfumflesje, want het verleden heeft zo zijn geurtjes. De tegenwoordige tijd is nog fris, en hij neemt genoeg met de handeling aan sich – die hoeft niet psychologisch gedeut te worden.

Dan de inhoud van de roman. Daarover wil ik eigenlijk niets verklappen. Of misschien een beetje, in een afgeleide vorm. In mijn vakantie las ik het pamflet *De roman als overlevingsstrategie* van Tim Parks. Daarin wordt min of meer beweerd dat de lezer – zowel de amateur als de professional – meer aandacht moet besteden aan de biografie van de schrijver, want de levenswandel van haar of hem (of iemand die zowel haar als hem is) geeft betekenis aan het verhaal. Parks onderbouwt zijn betoog met een biografische duiding van het werk van onder meer Dickens, Beckett, Coetzee en D.H. Lawrence. Een beetje gemakkelijk, want het zijn stuk voor stuk gecanoniseerde schrijvers waarvan nagenoeg elke scheet uitvoerig is besnuffeld. Zo kan ik het ook.

Kijk ik in mijn boekenkast, dan weet ik van het gros van de schrijvers niet meer dan dat zij de schrijver zijn van het betreffende boek. Van enkelen weet ik ook nog dat ze zich hebben verhangen, maar daar blijft het bij.

Van de biografie van Sanneke van Hassel weet ik eveneens bijzonder weinig. Ik weet dat ze zich niet heeft verhangen en dat ze liever herschrijft dan schrijft, maar dat is het dan ook. Dat herschrijven verklaart vermoedelijk voor een deel haar ingetogen proza, maar zoiets weet je als lezer natuurlijk nooit helemaal zeker. En dat is maar goed ook, de beste recepten blijven geheim.

Omdat ik vandaag goed beslagen ten ijs wilde komen, heb ik me indachtig de imperatieve opvattingen van Tim Parks, toch enigszins in Sanneke's levenswandel verdiept. Niet door haar naam te googelen, internet weet wat, maar door haar een tijdje te volgen en te bespioneren. Een dader gaat altijd terug naar het plaatsdelict, dat weet elke ervaren speurneus, dus door Sanneke te schaduwen stuitte ik mogelijk op het autobiografisch gehalte van *Stille grond*.

Nadat ik de roman had gelezen, speelde ik drie dagen lang voor Philip Marlowe en dat leidde tot een aantal, hoe zal ik het omschrijven, tot een aantal bevindingen. Even overwoog ik om me te vermommen als De Cock – met c-o-c-k – , maar met een 020 uiterlijk loop je in Rotterdam natuurlijk veel te snel in de gaten. Maigret schoot heel even door mijn hoofd, maar nee, toch maar niet. Ik koos uiteindelijk voor de charismatische *loner* Philip Marlowe. Vooral ook uit ijdele motieven, zeg ik er voor de eerlijkheid bij.

De eerste dag had ik meteen prijs. Sanneke bewondert links-activistische graffititeksten – weg met dit, weg met dat. Althans, ze blijft voor muren staan waarop die teksten prijken en strijkt liefdevol met haar vingers over de gespoten letters. Eén keer zag ik haar een muurtekst kussen, maar dat kan projectie zijn geweest, ik houd nogal van zoenen. Of het daadwerkelijk Sanneke's teksten zijn, weet ik natuurlijk niet, maar ik heb zo mijn vermoedens. Alles voor de kunst.

De tweede dag viel het me op dat Sanneke graag rondhangt bij opvangplaatsen voor daklozen. Ze gaat op verweerde bankjes zitten, draait zo nonchalant mogelijk een sjekkie en wacht totdat een junk naast haar komt zitten. Zo te zien heeft ze geanimeerde gesprekken. Hier is duidelijk sprake van een bepaald patroon dat zich in maanden, zo niet jaren heeft gevormd.

Dag drie. Het regende die donderdag hard, dus het kostte me enige moeite om Sanneke te volgen. Ze droeg een grijze regenjas en glipte behendig door de zee van paraplu's heen. Even dacht ik dat ze me in de gaten had, maar nee, ze keek toch niet schichtig om zich heen. Uiteindelijk verliet ze het centrum. Diep verscholen achter mijn kraag sloop ik door steegjes waar ik nog nooit was geweest en waar ik waarschijnlijk nooit meer zal komen.

Maar mijn inspanningen werden beloond. In een grauwe portiek stond de rechts-populistische politicus J. op Sanneke te wachten. Ik kende de bebrilde blaaskaak uit de media. Ik zag nog net een vluchtige zoen en weg waren ze. Opgeslokt door de Rotterdamse onderbuik. Die zoen is overigens géén projectie. Ik weet niet of dit een pijnlijke onthulling is voor Sanneke, maar als schrijver hecht ik nu eenmaal aan de waarheid.

Drie dagen speurwerk hebben dus de nodige 'bevindingen' opgeleverd, Tim Parks kan trots op me zijn. Met deze biografische informatie herlas ik Sanneke's roman en ik kwam tot de volgende conclusie. *Stille grond* is een toonbeeld van zachte gratie, maar in de kern is het boek keihard. Een miniatuurversie van Nederland.

En zo kom ik uit bij het einde van mijn lofzang en bij mijn tweede aanmoediging. Koop *Stille grond*! Je wordt er een beter mens van!